



Ne Mljet već Malta.

Piše: Dr. Rudolf Vimer.

(Svršetak.)

I. Ujefar.

1. U knjižici „Malta ili Mljet“ pokazao sam, da grčki jezik ne pozna riječi *εἰροκλύδων*, da su je skovali Sirci, i jer nema nikakova značenja, da su je pisali kojekako. Znajući to, ne će se nitko čuditi, što riječ *εἰροκλύδων* od tolikih grčkih rukopisa ima zapravo samo jedan pisan velikim slovima, a tek dva pisana malim slovima. Ili da jasnije kažemo, od 432 grčka rukopisa između *εἰροκλύδων* samo trojica.

To sam dokazao pozivajući se izričito na vrela, iz kojih sam do tog rezultata došao. Gospodin P. prelazi preko toga dokaza bez ikakove muke jer „u znanosti nije lako zabaciti ni samo jedan vrijedan exemplar prema ih hiljade“.¹

Predočit ću dakle stvar zornije. Jedan stari spomenik, kog danas više nema, prepisala su u razno doba i na raznim mjestima 432 povijesničara. Četiri sta dvadeset i devet kaže, da je jedna riječ na spomeniku glasila u originalu, recimo *εἰρακύλων*, a samo trojica vele, da je stajalo *εἰροκλύδων*. Uzмимо drugi primjer. U velikoj nekoj školi kazuje učitelj učenicima u pero. Četiri sta dvadeset i devet učenika napisalo je recimo riječ *εἰρακύλων*, a samo trojica *εἰροκλύδων*. Tko će, ako nije pun predrasuda, ustvrditi, da su samo trojica đaka učitelja dobro čula, a ostalih 429, da je bilo gluho? Ili tko će, ako nije zasljepljen, reći, da je samo trojica povijesničara spomenik dobro vidjela, a 429 da su zapravo bili slijepi? Komu dakle u ovom

¹ Odgovor na kritiku Malta ili Mljet, Zagreb. 1912. str. 6.

slučaju tri svjedoka vrijede više, nego 429, s tim ne možemo da vodimo računa.

Unatoč tome veli g. P.: „Varijantu *εὐροκλύδων* brani sama sveta katolička crkva; za svetu su crkvu svete obje riječi, i *εὐροκλύδων* i *εὐρακλύδων*“.² Čitajući ovo snebivao sam se od čuda, kako može jedan katolički pisac napisati ovako šta. Gdje i kada je sveta katolička crkva u tom pogledu izdala kakovu odluku? Jasno je, da sv. Luka nije mogao napisati obje riječi. Jedna je riječ prava, a druga kriva; jedna istinita, druga lažna; jedna nadahnuta, druga podmenuta; jedna od Duha sv., druga od neznanja ljudskoga ili sotonske pakosti. Evo što piše papa Siksto V. za ovakove ispravke u predgovoru svoje Vulgate: *Verum callidissimus ac nequissimus humani generis hostis, cuius invidia mortis aculeus, cuius superbia peccandi magisterium fuit, nullum non movit lapidem, ut coelestem divini verbi sementem, quantum in ipso erat, aut nascentem opprimeret, aut extirparet enatam, aut adultam vitaret; id vero praecipue omni conatu ac machinatione tentavit, ut sacrorum quaedam corruptissimae Bibliorum editiones prodirent, atque ita impietas sub pietatis figura delitesceret, ac populis scoria pro argento, fel draconum pro vino, pro lacte sanies obtruderetur.*³ Po g. P. spala bi dakle katolička crkva na to, da brani i ono što je pravo i ono što je krivo!

A ima jedan još ljepši primjer, kako se g. P. znade zalepteti. Papa Benedikt XIV. piše u svojim institucijama: *Nos hic Melitam intelligimus, quae inter Siciliam et Africam posita est, ubi equites Hierosolymitani sedem iam diu statuerunt, non illam Melitam, quae sita est ad mare Adriaticum prope Dalmatiam.*⁴ A g. P. piše, da bi bio sakrilegij reći, da se otok, na koji se iskrcao sv. Pavao, nalazi izvan granica današnjeg Jadranskog mora!⁵ Dakle Benedikt XIV. širi sakrilegija?

U svojoj kritici pišem: Varijanta *εὐροκλύδων* dolazi prviput u dosta lošem sirsom prijevodu, koji se zove Harkelski, a preveden je tek u sedmome vijeku. Na ove riječi odvrća g. P. navodom: „*Peschito seu simplex Syriaca . . . est valde fidelis et*

² Odgovor, str. 7.

³ Cornely, *Introductio in libros sacros*. Parisiis, 1885. pag. 465.

⁴ *Benedicti XIV. Institutionum ecclesiasticarum* Tom. I. pag. 230. Venetiis 1788.

⁵ Melita. pag. 27.

accurata. Ne mogu shvatiti kako g. kritičar može zvati sirski prijevod lošim⁶.“ G. P. dakle nije poznato, da ima više sirskih prijevoda. Jer dok ja tvrdim, da je Harkelski sirski prijevod loš, navodi g. P. nešto protivno o Pešitu. Ne znam kako se za vrijeme g. P. učila introdukcija, al to znam, da danas ne preoračuje praga trećeg tečaja bogoslov, koji ne pozna sirskih prijevoda. Svakako je zanimljivo, što se ljudi daju na rješavanje teških biblijskih pitanja, a nijesu im poznata načela uvodnih znanosti.

I poslije tolikih rasprava i natezanja evo napokon znamenita iznašašća, do kog je došao g. P. „Vjetar, koji je zahvatio Pavlovu lađu kod Krete, nije mogao sv. Luka nazvati ni *εὐρακύλων* ni *εὐροκλύδων*, već ga je nazvao tada poznatim imenom *εὐρος* i dodao mu *κλύδων* ili *ἀκύλων*, da označi njegovu žestinu. „*Εὐροκλύδων* sastavljen je od *εὐρος* jugoistočnjak i *κλύδων* uzrujan, bijesan.“⁷ Svi rječnici kažu, da *κλύδων* znači val, morsko valovlje, a g. P. znači supstantiv *κλύδων* pridjev uzrujan bijesan.⁸

I gospodin još očekuje, da ćemo ga u toj stvari pobijati! 2. Imade točaka, u kojima se g. P. i ja posvema slažemo. Krenuvši iz Boniporta, plovila je Pavlova lađa uz obalu Krete sve do današnjeg rta Litinos, gdje je nahrupio drugi vjetar. Ali sad se razilazimo: g. P. tvrdi, da je taj vjetar navalio s juga, a ja kažem, da je došao sa sjevera. Da je taj vjetar, nastavljam ja, došao s juga bio bi razbio lađu o kretsku obalu, jer je po sv. Pismu bio tako žestok, da mornari nijesu mogli protiv njega učiniti ništa, već mu moradoše prepustiti lađu. Vjetar, kaže na to g. P., koji je došao s juga, ne bi bio razbio lađe, jer se upravo na tom mjestu Krete uvaljuje, pa je lađa bila udaljena od obale dvadeset milja. Nije istina, da se obala kretska kod Litinosa uvaljuje za dvadeset milja, već samo za nješto preko deset milja. Nu ta bi daljina zaštitila lađu samo u prvi čas, jer bi brzo prevalila tih deset milja, pa bi udarila u obalu Krete i razbila se.

Da taj vjetar nije bio južnjak, vidi se i po tomu, što je lađu zanio pred otok Kaudu. Otok Kauda, današnji Gozzo, leži

⁶ Odgovor, str. 8.

⁷ Odgovor, str. 9.

⁸ Petračić: Grčko-hrvatski rječnik za škole, Zagreb 1875. str. 460. The-saurus graecae linguae ab Henrico Stephano, Parisiis 1835. IV. pag. 166i. *κλύδων*, fluctus, unda, aestus.

56 kilometara Kreti na jugozapadu. Javno je dakle, da je taj vjetar morao doći sa sjevero-istoka, kad mornari nijesu protiv njega ništa mogli, a lađa se prepuštena vjetru, našla pod Kaudom. Ta ima li čovjeka, koji će ustvrditi, da je jugo bacio lađu iz Spljeta u Vis, iz Senja na Lošinj, iz Zadra u Šibenik ili napokon iz Spljeta u Makarsku, jer su sva ova mjesta jedno od drugoga tako udaljena, košto je Kreta od Kaude. Vis pako stoji prema Splitu u istom položaju, u kom stoji Kauda spram Krete. Tvrđiti dakle, da je jug zatjerao Pavlovu lađu ispod Krete na Kaudu, znači ili izgubiti orijentaciju zdravoga razuma ili, opetujem, izvlačiti sv. Pismo.

Posljednje dvije riječi nanijele bi g. P. drugu veliku uvredu. Pod izvraćanjem nijesam mislio krivotvoriti, već krivo tumačiti sv. Pismo. Da g. P. izvrne sv. Pismo u prvom značenju, zato nema u njega nikakove pakosti, a još manje sposobnosti.

3. Ali u sv. Pismu stoji, da je vjetar došao protiv Krete: *κατ'ἀντίς*, a Vulgata prevodi te riječi sa contra ipsam. Po prvom i glavnom značenju prijedloga *κατά* mora se to mjesto prevesti riječima: sa, dolje, niz, što nam lijepo kaže, da je taj vjetar došao sa sjevera, jer se lađa nalazila ispod južne strane Krete.

No Vulgata prerodi *κατά* sa contra, pa se čini, da je vjetar došao s juga. Ako gramatika i nekako dopušta takav prijevod, jer *κατά* sa genitivom znači tek na zadnjem mjestu protiv, ne dopušta ga ovdje smisao ili sveza govora pošto vjetar, koji duva protiv Krete, ne može nikad lađu zatjerati do Kaude. Da Vulgata nije bez pogriješka, to priznaje sam sv. Jeronim.⁹ To priznaje i papa Klement, koji u predgovoru svojoj Vulgati kaže: *Editionem quanta fieri potuit diligentia castigatam . . . in qua nonnulla quae mutanda videbantur, consulto immutata relicta sunt!* Među ove pogriješke spada i prijevod prijedloga *κατά* sa contra.¹⁰ Ne tumačim toga protiv g. P-a ja, već tako tumače najbolji tumači. „Contra ipsam id est, de Creta ruit. Contra insulam ventum spirasse, intelligi non potest, nam navigium ex propinquitate insulae propulsabatur“.¹¹ *Κατά*, wie Math. 832: Der Wind kam von hohen Gebirgsland Kretas herunter und trieb nun

⁹ S. Hieronimus ad Lucin. Epist. 71. (M. 22,671.)

¹⁰ Djel. 27,14

¹¹ Cornely. *Cursus Scripturae Sacrae*, Paris. 1889. *Actus Apostolorum*, pag. 431.

das Schiff von der Küste ab“.¹² Tako tumače ovaj prijedlog gotovo svi tumači. Broj pako onih, koji su protivna mnijenja, da se poslužim riječima g. P., gubi se kao kap vode u moru.

A zašto toliki moderni prijevodi prevode *καία* sa proti? Zato, jer se danas u narodni jezik mora prevoditi iz Vulgate, pa mnogi prevađač gleda da prevodi od riječi do riječi, držeći se grozničavo Vulgate, a da nije ni zavirio u grčki tekst. Napokon taj contra ne smeta ništa onim jezicima, gdje je otok i lada istoga roda. Tad shvaća svatko ovo mjesto tako, da se vjetar digao protiv lade, a ne protiv otoka. Na tom mjestu jest Pavlova lada, za koju se čitatelj zanima, a ne otok Kreta.

4. Kaže sv. Luka, da je vjetar zanio lađu pod otok Kaudu, koji ih je na čas u toliko zaštitio od vjetra, da su mogli čamac izvući na brod. Prema tome doći pod Kaudu znači mornaru: prispjeti na onu stranu Kaude, koja ga štiti od vjetra. Buduć je vjetar duvao sa sjevero-istoka, jer u tom pravcu leži Kauda spram Krete, to doći pod Kaudu znači za Pavlovu lađu, dospjeti na onu stranu Kaude, koja gleda spram Afrike.

5. Riječ Syrtis navodi Melita šestnaest puta. Petnaest puta piše je velikim slovom, a jedan jedini put malim. Svako će dakle držati, da je ono jedamputa malo pisano tiskarska pogriješka, kojima Melita inače obiluje. Ovako sam držao i ja, pa time nanio g. P.-u daljnu veliku nepravdu.

Već pučka škola uči, da se samo vlastita imena pišu velikim slovima. Tko dakle piše Syrtis velikim slovom, taj misli na libijsku Sirtu bilo malu, bilo veliku, a ne na kakovu pličinu. Kad tko petnaest puta piše, da je lada putujući Dalmacijom prispjela u Vodice, ne će nitko držati, da je došla u kakovu malu vodu, već u mjesto Vodice. I ako pisac uz veliko pisano Syrtis dodaje riječi loca arenosa, vadosa, hoće time da protumači, zašto su se Pavlovi mornari bojali Sirte. Hoće da kaže, bojali su se Sirte, jer je mjesto, koje se tako zove, puno pličina i pješčina, na koje bi se lada mogla nasukati. Tko pako navodi pisce, koji pišu Syrtis velikim slovom, taj se s njima posvema slaže i ujednačuje. Misli li pako pomoću ovih pisaca dokazati, da Syrtis znači kakovu pličinu, onda se obratio na krivu adresu i dokazuje upravo protivno od onoga, što bi htio dokazati.

¹² Mayer, Kommentar über das Neue Testament. Achte Auflage III. S. 407. Göttingen 1889.

Gospodin P. hoće rječnicima, da mi pokaže, kako Syrtis veliko pisano znači pličinu. Gospodin nije valjda opazio, da se u rječniku svaka riječ piše velikim slovom. Povrh toga kaže dobar rječnik sva značenja, što ih riječ imati može, a koje ćemo značenje uzeti, to opredjeljuje pobliza oznaka i sveza govora. Na ovom mjestu označena je riječ Syrtis članom *τήν*, a to može značiti samo točno označenu, dobro poznatu Sirtu, nipošto pako kakovu bilo pličinu. To dobro znade i g. P., pa je zato jednostavno obišao član *τήν*.

Da nije sv. Luka pod *τήν Σύρτιν* mislio pličinu, vidi se i po tomu, što za taj pojam uzima izraz loca aspera.¹³ Da loca aspera znači grebene ispod vode, a Syrti pličinu sa hridima,¹⁴ to je rodila mašta g. P., da ga izvuče iz nevolje.

Svi izdavači sv. Pisma pišu *Σύρτιν* velikim slovom i g. P. morao je segnuti ča u godinu 1549., dok je našao jedno izdanje sv. Pisma, koje piše *Σύρτιν*, malim slovom. G. P. misli, da i kod tiskanih izdanja valja načelo: što je sv. Pismo starije, to je i vrjednije. Al ne ide svaka čizma na svaku, nogu. Pomenuto načelo vrijedi samo za rukopise. Što je tiskano izdanje starije, to je za kritiku manje vrijedno, jer se u prvo vrijeme tiska nije pazilo na čistoću teksta, već se tiskao prvi rukopis, koji je došao pod ruku.

Što svi izdavači sv. Pisma pišu *Σύρτιν* velikim slovom, ne znači za g. P. ništa.¹⁵ Da g. P. teško boluje od nepoznavanja razlike između malog i velikoga slova, pokazuje najbolje ovo.

Htio sam protumačiti kako se Pavlova lađa našla kod Malte, premda ju je vjetar tjerao prema Sirti. Napisao sam dakle: „Ja sam sebi (neznam da li pravo) tu stvar tumačio sa prijelazom skele na rijeci, gdje valovi udaraju brodu u bok, pa ga tako turaju s jedne obale na drugu“.¹⁶ Htio sam time reći ovo. Pavlova se lađa našla kod Malte od prilike onim načinom, kako se kod nas prevoze ljudi preko rijeka i voda na splavi ili skeli. Kasnije sam tek saznao, da to nekako odgovara onomu, što mornari zovu „pioviti a mezza nave“. A kako je g. P. shvatio moje riječi? Ne poznavajući razlike između velikog i maloga slova piše: „Gospodin kritičar hoće da sebi predstavi tifo-

¹³ Dj. 27₂₀

¹⁴ Odgovor str. 16.

¹⁵ Odgovor str. 17.

¹⁶ Malta ili Mljet str. 12.

ničku oluju sa brodima osidranim i svezanim u riječkoj luci!“ I iz ovakova tumačenja stvorio je sebi g. P. o meni ovaj duhoviti zaključak: „Ovako može govoriti samo onaj, koji ne zna, da je more slano“.¹⁷

6. Gospodin P. stavio je još jedan prigovor, kojim hoće da pokaže, kako Pavlovu lađu nije gonio sjever, već jug. Kad duva sjever, opaža g. P., nebo je vedro, a u sv. Pismu stoji, da se za mnogo dana nije pokazalo ni sunce ni zvijezde.¹⁸

Na ovaj prigovor nijesam ja znao ništa uzvratiti, pa sam se obratio na p. n. g. S. Stivala, vrhovnoga nadzornika luka i ispitatelja plovidbenih znanosti na sveučilištu na Malti. Gospodin je lično pošao na mjesto brodoloma sv. Pavla, te izdao slijedeću izjavu: Ovakovi vjetrovi zimi duvaju jako od Sjevero-Istoka blizu jadranskoga mora. Obzorje je ovim vjetrovima sad vedro, sad oblačno. Nego dolazeći vjetar u širinu Malte duva obično od Istoka — Jugo-Istoka za više dana, obzorjem tamnim, koje sakriva pomorcima sunce i zvijezde“.¹⁹

7. Iskreno priznajem, da se u brodarenje ništa ne razumijem. Ali ipak mislim, da nijesam pogriješio pišući riječi: Ime vjetra i pravac, kojim je tjerao lađu. Jer kad lađa plovi a mezza puppa, onda ne ide strogo onim smjerom, kojim vjetar duva. A kad plovi na orcu ili pogiu ili burdiža ni onda ne jadri kako vjetar duva.

Drugačije je to sa g. P. Gospodin je toliko puta putovao iz Splita u Dubrovnik i natrag, a koji put došao do Rijeke, Trsta ili ča do Jakina. Živeći na moru umije g. P. iz posve neznatnih zgoda izvesti duhovite zaključke. Jednom je vidio kod Mljeta jedrenjaču bez mornara, i to mu je neki mali dokaz, da se Pavao razbio kod Mljeta. Drugiput opazi kod Dubrovnika šest volujskih mjehova, punih grčkog ulja i to mu kaže, da je široko Pavlovu lađu dotjerao do Mljeta. Jer kapetan parobroda Gödöllö nije čuo šum valova kod šibenskoga tijesna, nijesu ga mogli čuti ni mornari Pavlove lađe kod Malte. Ne čudim se dakle, što toliki poznavalac mora slatkim podsmjehom (sol guarda

¹⁷ Odgovor str. 13.

¹⁸ Djela ap. 27²⁰

¹⁹ Queste tempeste d' inverno soffiano forte da N. E. nelle vicinanze del mare adriatico con atmosfera mista. Ma scendendo nelle latitudini di Malta soffiano generalmente dal E. S. E. per piu giorni con atmosfera oscura la quale offusca il sole e le stelle al Navigante.

e passal), obara tvrdnje Smithove i Balmerove, koji su dobar dio života posvetili našem pitanju. Sv. Luka pripovijeda,²⁰ kako su mornari usred bure učvrstili i ustavljali lađu od straha, da ne zapadnu u Sirtu. K tome dodaje kapetan Balmer, koji je tolike godine plovio po sredozemnom moru, na osnovu stare nautike i svog iskustva, što su još mornari morali učiniti, jer nijesu zapali u Sirtu, već se našli kod Malte. I toliko godišnji Balmerov trud ocijenio je gospodin P. jednim potezom pera za „komad iz tisuć i jedne noći“.²¹ Ni tome se ja nijesam čudio. Al se ne mogu prečuditi, pa ostavljam čitateljima, da dostojnim imenom okrstite ovo, što piše g. P.: „Prije, nego što da na ovo odgovorim, nešto ću opaziti; a to, da su oba učenjaka J. Smith i M. Balmer nešto zanemarila odlučna u ovom pitanju. Hoću da kažem, da su imali čekati na zapadnoj obali Kaude, dok zapuhne tifonički sjeveroistok i jugoistok, pa tada sve pobacati u more, kao što pobaca i Pavlova lađa, pa i samu busolu, pošto je Pavlova lađa nije imala, te bi ih po sreći, tjerao tifon četrnaest dana: tako bi nam mogli kazati, kamo ih je tifon donio, dali na Maltu, u Baja di S. Paulo. I tako bi pitanje bilo riješeno“.²²

Oba ova za naše pitanje toli zaslužna muža već su davno mrtva. Al da živu, znam da bi u čednosti svojoj odgovorili: Dragi g. P.! Mi smo toliko puta i za bure i za jugovine preplovili more između Krete i Malte, a Vi nijeste za riješenje ovoga pitanja učinili ništa osim što ste mirno ribarili po Giorgiu. Budite dakle tako dobri pa izvedite Vi takav pokus, možda ćete doći do Mljeta.

II. More.

U drugom dijelu svog „Odgovora“ gospodin se P. upravo razglagoljao. Dokazuje na daleko i široko, da Adrija nije sezala prijeko današnjeg Jadranskog mora. To nas doduše ne bi smetalo, jer smo izrično istaknuli, da su jedno to isto more jedni pisci zvali Jonsko, a drugi Jadransko. Samo je velika neprilika u tom, što je g. P. sve naše dokaze stubokom razvalio. Horac n. pr. piše: ovo jezero predstavlja Jadransko more, na kojem se nalazi Actium. Taj dokaz ima g. P-u istu vrijednost kao da tko danas kaže: ova mlaka predstavlja nam tihi Ocean na kojem

²⁰ Djela 2717

²¹ Odgovor str. 21.

²² Odgovor str. 20.

se nalazi Split! Josip Flavije putuje iz Palestine u Rim. Usred Adrije potonula mu lada, ali ga spasi drugi brod i odveze u Puteole. Nu taj je brod po g. P. vozio Flavija iz sredine Adrije okolo Južne Italije sve do Puteola samo zato, jer svoje putnike nije nigdje mogao da prije iskrca na italsku obalu! Protiv Brietija, koji piše, da se more između Sicilije i Krete zvalo Jadransko, ne bi g. P. imao ništa; ali što ćeš jadan, kad poredaj Brietijev nije točan!

Danas grnu mladi ljudi sa svih strana na sveučilište u Lipsko, da slušaju najglasovitijeg učitelja zemljopisa, profesora Partscha. Na osnovu putovanja Josipa Flavija i Lukinih riječi: *navigantibus nobis in Adria*, te drugih izvora, koje sam naveo u svojoj kritici, dokazuje profesor Partsch, da se more između Krete i Malte zvalo Adria. Ali što ćeš, kad je g. P. sve te dokaze hametom potukao i u praš smrskao? I da mi iznesemo neznam kakove argumente za našu tvrdnju g. P. bi ipak mislio, da ih je sve pobio. Bit ćemo dakle kratki.

„Na srijedu sa auktorima prije sv. Luke i za njegovo doba pa ti me neka tuku upravo u pojam“. Tako grmi g. P. držeći, da stoji na pećini, s koje ga ne će maknuti ni poplava ni potres. Pa dobro. Evo mu savremena dokaza u priloženom zemljovidu. *Tabula Peutingeriana*, kako danas stoji sastavljena je od rujna god. 365. do svibnja 366.²³ No da je načinjena po starim izvorima, vidi se već po tomu, što na njoj nema palače Dioklecijanove, koja je sagrađena kratko vrijeme poslije godine 300. Nastala je ta karta ovako. Rimski vođa i zet cara Augusta Agripa²⁴, ratujući i putujući po rimskome carstvu, opazio je potrebu jednoga zemljovida, koji bi pregledno predočio cjelokupno rimsko carstvo. Dosad su Rimljani imali samo t. zv. *itinerarija*, na kojima su u kratko bile označene ceste, te daljine između pojedinih mjesta. Zato pregnu prvi Agripa da sastavi zemljovid rimskog carstva i upotrijebi u to ime jednu dugu stijenu svoje kuće.²⁵ Za sastavljanje svog zemljovida upotrijebio je sve podatke i bilješke, što su ih pobilježila ona četiri učena Grka, kojima je Augusto naložio, da točno izmjere njegovo carstvo

²³ Dr. Konrad Miller, *Die Weltkarte des Castorius genannt die Peutingersche Tafel*. Ravensburg. 1887. S. 53.

²⁴ † 12. pr. Is.

²⁵ D. Detlefsen, *Ursprung, Einrichtung und Bedeutung der Erdkarte Agrippas*, Berlin. 1906. S. 4.

su vrhu censusa.²⁶ Povrh toga poslužiše se sastavljači Agripina zemljovida privatnim itinerarijima i službenim izvještajima pojedinih daljina, što su točno izmjerene bile po rimskim miljama. Taj zemljovid opsizao je prijelaz cijelog rimskog carstva i uz to bio pouzdan, jer ga sastaviše po službenim podacima. Posve je dakle razumljivo, da su ga upotrebljavali i prepisali toliki zemljopisci i učenjaci kasnijih vremena. Njime se već u prvom stoljeću služio grčki geograf Strabo,²⁷ a mnogo kasnije, poznati Orosius. Na tom zemljovidu proteže se Jadransko more, kako smo to već prije mnogim dokazima dokazali, od Sicilije sve do Krete. Uvažimo li u jednu ruku, kako su zemljovidi u staro vrijeme rijetki, a u drugu ruku, da je to služben dokaz, biti će nam jasno, što je sveti Luka razumijevao pod Adrijom.

Uz tabulu Peutingerijanu prilažemo i druga dva zemljovida, koja doduše potječu iz kasnijeg doba, al su oba izrađena na osnovu pomenute tabule.

Da raspršimo svaku i najmanju sumnju o tom pitanju, obratismo se na profesora Dr. Konrada Millera u Stuttgartu, koji je dosad izdao šest svezaka najstarijih zemljopisnih karata. Evo što je prof. Miller odgovorio: „Nazivi mora na ploči Peutingerovoj vrlo su stari, i slažu se većim dijelom sa onima na karti Agripinoj. Na toj karti, kao i na mnogima, koje su od nje potekle, razlikuje se između Sinus Adriaticus i Mare Adriaticum. Sinus Adriaticus zove se nutarnji dio Jadranskog mora; mare Adriaticum jest otvoreno more između Peloponeza i Krete s jedne strane te dolnje Italije, Sicilije, Tripolisa i Libije, s druge strane. Sve ove razlike naći ćete u mojem djelu *Mappae mundi* svezak šesti, str. 109. na karti: *divisio i dimensuratio*, koje bez sumnje sežu sve do Agripe; a zatim na ploči drugoj karta Isidorova i ploči trećoj Orosijeva, koje su sve sa Agripinom kartom u najbližem srodstvu. Važan je nadalje Ptolomej, koji podaje ista imena mora iz istog izvora, kao Kastorius. Sinus seže samo do morskog tijesna Otranto, što je južnije zove se jedamput *Adriaticum Mare*, a drugiput *Adriaticum Pelagus*. Melitene sada Mljet leži u Jadranskom zalivu, a Malta (Melite) leži u Jadranskome moru“.²⁸ Sapiienti sat!

²⁶ D. Detlefsen O. c. S. 20.

²⁷ D. Detlefsen. O. c. S. 21.

²⁸ List glasi u originalu: „Die Meeresnamen der Peutingerschen Tafel sind sehr alt und stimmen zum grössten Teil mit denen der Agrippakarte. In

III. Kopno.

1. U trećem dijelu svog Odgovora bacio je g. P. koplje u grm. Samo kadgod odapne po koju tupu strjelicu, onako — da se nešto kaže. Tako mi nekoliko puta poručuje: To će g. kritičar naći u Meliti strana ta i ta; ili opet zapovijeda onako sa visoka: neka g. kritičar bolje prouči Melitu. Po tim riječima bila bi Melita neki bogati izvor duboke učenosti i nepresežne mudrosti. U istinu pako čovjek čita ju i čita i na tolikim se mjestima razbija glavu, što zapravo hoće da kaže svojim nejasnim stilom. Zato se gornja poruka u našem selu drugačije tumači. Prigovore, što sam ih stavio protiv Melite ne može g. P. da pobije, niti da išta protiv njih navede. To je razlog što g. P. svoje siromaštvo pokriva riječima: neka bolje prouči Melitu.

2. Na strani 26. brošure „Malta ili Mljet“ pišem, da morski passus mjeri 1'85 metara i dodajem: to je točno jedna desetina njemačke i austrijske morske milje. Svako vidi, da je „desetina“ očita pogriješka pera umjesto tisućina, jer morska milja mora imati više od 18 metara. Naišavši na ovo piše g. P. slavodobitno: ne zna g. kritičar što kaže!

3. Jedan od glavnih razloga što gotovo nitko ne može da pristane uz mnijenje, da se sv. Pavao iskrcao na Mljetu, jesu morske dubine njegove okoline. Svravnjući pristaništa otoka Mljeta sa izvještajem sv. Luke, dođoše do zaključka, da se Pavao nije nikad iskrcao na Mljetu. Nasuprot tome, piše Melita ovo:²⁹ „Tamo na Mljetu imade mnogo luka i na sjevernoj i na južnoj strani, što prije ulaza imadu dubinu označenu od sv. Luke“. Kad sam ja zapitao Melitu dosta oštrim riječima: kako se usu-

dieser Karte wie in den meisten nachfolgenden wird unterschieden zwischen dem Sinus Adriaticus und dem Mare Adriaticum. Sinus Adriaticus heisst der innere Teil des Adriatischen Meeres, Mare Adriaticum dagegen ist das offene Meer zwischen Pelopones und Kreta einerseits und Unteritalien und Sicilien und Tripolis-Libyen andererseits. Diese Unterscheidungen finden Sie in meinen Mappae mundi Heft VI. Seite 109. auf der Karte der Divisio und Dimensuratio, welche zweifellos auf Agrippa zurückgehen; ferner in Tafel 2, Karte Isidors und Tafel 3, Orosius welche alle mit der Agrippa-Karte zunächst verwandt sind. Wichtig ist ferner Ptolomaeus welcher dieselben Meeresnamen aus derselben Quelle gibt wie Castorius. Der Sinus geht blos bis zur Meerenge Otranto; was südlich ist heisst das einermal Adriaticum mare, das anderemal Adriaticum Pelagus. Melitene jezt Meleda liegt im Sinus Adriaticus, Malta aber (Melite) liegt im Adriaticum Mare.

²⁹ Pg. 32.

duje pisati, da na Mljetu imade mnogo luka, što posve odgovaraju dubini, označenoj u Djelima apostolskima, zašutio je g. P., kao da su mu usta zalivena.³⁰ Melita je dakle kazala neistinu, i to znatice i hotice, pišući da na Mljetu ima više takovih luka, a nema ni jednel

Mjesto na kojem se iskrcao sv. Pavao, mora prema Lučinom izvještaju biti pred ulazom u luku 15 hvati, a nešto podalje 20 hvati duboko. I doista je Melita pred lukom „Porto Cima di Meleda“, označila jedno mjesto sa 20 hvati dubine, a drugo obali bliže kao 15 hvati duboko. Čitajući ove brojke bilo mi je za čudo, kako mogu drugi pisci tvrditi, da pred Mljetom nema mjesta, koje bi odgovaralo izvještaju sv. Luke. Uzeh dakle admiralsku kartu, na kojoj su službeno označene dubine u okolini Mljeta. Isporedivši Meliti pridodanu mapu sa admiralskom opazih, da je jedna točka kod Cima di Meleda doista duboka 20 hvati. Ali je to mjesto tako blizu do obale, da bi mornari prije lađom trknuli u obalu, nego bi izmjerili dubinu. Tako piše g. Balmer.³¹ A nješto podalje označuje admiralska karta dubinu sa 13 hvati, dok Melita stavlja na istom mjestu 15 hvati. Pitao sam dakle Melitu ovako: „A što je učinila Melita? Na istoj točki, gdje druge karte bilježe dubinu od 13 hvati, stavila je ona brojku 15; očito zato, da joj se dubina slaže, sa izvještajem sv. Luke.³² Znete li što je sada na ovo tako važno pitanje odgovorio g. P.?: „Ja sam svojom rukom mjerio dubinu na Mljetu. Dubine su na Mljetu one, što sam ih naveo u Meliti!“³³ Kad bi to i bilo istina, molim čitatelje, neka prosude, koje je mjerenje pravo? Da li ono, što ga izvršiše vojni mornari, koji svojim stručnim znanjem i spravama mjere more na centimetre, ili mjerenje g. P-a, koji za ovakov posao nema ni sprema ni sprave. Ali ja naprosto ne vjerujem, da je gospodin mjerio dubine kod Mljeta, jer se g. P. već više puta teško ogriješio o istinu. U svom Odgovoru³⁴ tvrdi gospodin svečano, da je Melitu napisao bez Giorgia. Koliko je u tom istine, pokazao sam u predgovoru, is-poredivši Melitu sa Giorgijem. Na istoj stranici piše gospodin,

³⁰ Malta ili Mljet str. 27.

³¹ Die Romfahrt des Apostel Paulus und Seefahrtskunde im römischen Kaiserzeitalter, Bern-Münchenbuchsee. 1903. S. 455.

³² Malta ili Mljet str. 27.

³³ Odgovor str. 43.

³⁴ Str. 4.

da je uzajmio Giorgijevu knjigu mjeseca siječnja god. 1910., a Melitu napisao još pred Božić god. 1909. A knjižnica iz koje je g. P. uzajmio Giorgia, daje mi službenu potvrdu, da je g. P. posudio tu knjigu u siječnju god. 1907. i držao kod sebe do prosinca 1910. G. P. je dakle proučavao Giorgia pune tri godine manje jedan mjesec dana, prije no je izašla Melita. Čovjek, koji se usuđuje takova šta javno napisati, nije sigurno mjerio dubina luka oko Mljeta prije no je napisao Melitu. Ili predočite si gospodina P., gdje se čamcem vozi oko Mljeta i kanavom mjeri dubinu mora! Isto bi od prilike bilo, da ja uzmem u ruke metar, pa pođem da mjerim, kako je visoka zagrebačka gora. A na tolikim kartama može i gospodin da vidi dubinu okoline otoka Mljeta i ja opet visinu zagrebačke gore, kako je izmjeriše ljudi od zanata. Gospodin je dakle opet hotice napisao neistinu pišući, da na Mljetu imade mnogo luka, što posvema odgovaraju dubini označenoj po sv. Luki, i krivotvorivši brojku od 13 na 15 htio da čitatelje zavede, da dubina na označenom mjestu iznosi 15 hvati. Čovjek, kome je stalo do istine, ne služi se takovim sredstvima. Ovo napisah ne bi li, da se poslužim riječima g. P., progledali i slijepi kod očiju, ako ih nije strast zaslijepila.³⁵

Jedno je g. P. svojim pisanjem jasno dokazao, a to je, da kod Mljeta nema dubine, koja bi odgovarala Djelima apostolskim niti luke, u kojoj bi se iskrcavao sv. Pavao. Pravo je dakle kazao kapetan Balmer, da na cijeloj obali Mljeta nema mjesta, koje bi samo iz daleka odgovaralo zahtjevima izvještaja sv. Luke.³⁶

Morsku dubinu oko otoka Malte kažu nam admiralske karte Engleza, kojima je deveta briga, da li se Pavao spasio na Maltu ili Mljeta. I dok ove pokazuju navlas iste dubine, kako ih označuju Djela apostolska, piše g. P.³⁷ „Sv. Luci odgovara dubina na Mljeta, a ni najmanje ne odgovara dubina na Malti“. Ovako pisati cijelome svijetu u lice, ne znam, kako da nazovem, da ne povrijedim ugleda „Bogoslovske Smotre“ a opet da upotrijebim dotično ime No čitatelj vidi i sam, kakav je to pisac „Melite“

³⁵ Odgovor str. 35.

³⁶ Balmer, S. 455.

³⁷ Odgovor str. 43.

4. Na kratke one opaske g. P. o mojim duljim izvodima, da nije čudo, što mornari nijesu u prvi čas upoznali Maltu, što sv. Pavao nije znao za taj otok, kakovi su „barbari“ bili na Malti: odgovorit ću onom poznatom: *Horribiliter confutavit me! Dixit: non est verum. I to je sve!*

5. Što će učiniti čovjek, koji je obučen jedva isplivao iz mora, pa drhće od zime, jer po njemu pada kiša? Ako nema da se kud sklone, bit će mu prvo, da se ogrije i osuši kod vatre. Jest, odgovara g. P., to se može učiniti na Mljetu, ali nikako na Malti. Luka tvrdi, da je taj dan padala kiša i bila zima, a g.⁴⁰ P. znade, da je u jutro toga dana bilo 20 stupanja topline po Celsiusu, premda je bio konac listopada ili početak studenoga.

6. Čitajući Melitu čudio sam se odkud joj toliko poznavanje prirodopisa. Gospodin nije prirodopisac, nije ga nikad bilo na Malti, pa ipak odrješito tvrdi, da tamo ne mogu živjeti otrovnice! Al čitajući Melitin original, počeh se domišljati odkuda gospodinu tako tvrdo znanje. Giorgii je nekim strahom nabacio mnijenje, da na Malti prije sv. Pavla nije bilo otrovnica³⁸. Iz toga je g. P. Posve logično zaključio, da na Malti ne može niti biti otrovnica. A kad sam zatražio dokaz, odgovara g. P.: „Svakako na Malti nema ljutica niti ih ne može biti, što će tome dokaz, kad stvar u sebi daje dokaz“! Uza sve to ipak je gospodin iznio dva dokaza. Prvi je dokaz Patrizi, koji piše: *refe-runt (Maltesi) se tutos esse a bestiis venenatis*. Taj gospodinov dokaz sastavljen je prema onom pravilu logike, koje glasi: gdje nečesa nema, tu ga ne može ni biti! Drugi važniji dokaz, da na Malti ne može biti otrovnica jest: Malta ima dapače prah protiv zmija otrovnica.³⁹ To će od prilike kazati, neka mi čitatelji ne zamjere poredbu, kako bi u Dalmaciji moglo biti ikakove gamadi, kad tamo raste biljka, iz koje se pravi prah protiv gamadi? Ne čudim se, da danas tako mogu govoriti vračare, već se čudim, što tako može da piše ozbiljan čovjek. U Meliti stoji pisano, da Mljetačke otrovnice pogibaju, kad ih prenesu na susjedni otok, a „Odgovor“ nosi još veću patku, da Malta ima prah protiv zmijina ujeda. Jeli taj prah ikad kome pomogao ili se njime tko izliječio? Kad bi se to moglo dokazati, zaslužila bi Malta svojim prahom na milijune dolara, jer je danas protiv otrovnica svaka znanost nemoćna.

³⁸ Giorgii O. c. pag. 127.

³⁹ Odgovor str. 44.

⁴⁰ Djeļ. ap. 282

U zmijologiji doista nema gospodinu premca. Premda na Malti koncem listopada, i to na kiši i zimi pokazuje toplomjer 20° topline, ipak su se otrovnice već davno prije smrzle!

Da budem u toj stvari na čisto, pođem do sveučilišnog profesora zoologije i lijepo ga zamolim, da mi odgovori na ova pitanja: kad polaze zmije na zimski san? „Kad u jeseni navali studen. Ako je toplije, zadržavaju se duže na površini“. Jeli se zmije u svom skrovištu zamrznu? „To nije smrzavanje, već letargičan san, jer da se smrznu, ne bi se više probudile. I medvjed spava u zimi, pa niko ne može reći, da se smrzo“. Živu li otrovnice na posebnom terainu? „Ne. Gdje živi obična zmija, tu može da živi i otrovnica. Otrovnice ljube krš ili vapnenac. Ako je dakle tlo na Malti krševito, tad nema sumnje, da na njoj mogu živjeti i otrovnice“. Pođoh dakle sveučilišnom profesoru geografije i zamolim ga, da mi kaže, kakova je formacija tla na Malti? „Ista kao u sjevernoj Africi“, odgori mi. „Sjeverna obala Afrike bila je nekoć spojena sa Italijom. Uslijed vulkanskih prevrata ostade na morskoj površini samo Sicilija, Malta i neki neznatni otočići. To se jasno vidi po tome, što je more između Malte i Afrike razmjerno jako plitko“. Stvorimo sad iz naših interviewa zaključak. Jasno je, da na Malti imade danas zmija, samo nijesu otrovne. Prema gornjemu slijedi, da bi tamo lijepo mogle živjeti i otrovnice. Svatko nadalje znade, da u Africi imade otrovnica, pa pošto je na Malti isto tlo, slijedi opet, da bi i tu mogle lijepo živjeti otrovnice.

7. Badava sam ja dokazivao, da se još nikomu nije postavio javan spomenik samo zato, što je dobro stojeći gazda. Badava sam gospodina indirektno upozorio na Vigourouxovu knjigu, koja je na osnovu iskopina pružila nesumnjive dokaze, kako se zvanični poglavar otoka Malte službenim nazivom zvao *πρωτος* ili latinski princeps. Sad bi bila dužnost Melite, da pokaže, kako Vigouroux nema pravo. Ali g. P. nije našao za vrijedno, da se upusti u kakovo dokazivanje, već je jedva spomenuo, da to nije tako, kako bi htio učeni Vigouroux. Zato sam ja reko, da Melita mudro šuti o tim natpisima.

8. Moram priznati, da u g. P. živo gori oganj lokalnog patriotizma. Taj ga je tako ražario, te u svakom svinutom komadiću mljetačke obale vidi luku svjetskog glasa. Već puko ime „Porto“ govori gospodinu, da je to na Mljetu zgodna luka za svaki brod. Zato sam ja krivo učinio Mljetu pišući, da na Mljetu

koji imade toliko luka, nema mjesta, gdje bi lađa prezimila. Toga međutim nijesam rekao ja, već je to ustvrdio (kako je na tom mjestu naznačeno) pomorski kapetan Balmer, koji će sigurno bolje znati, kakova je bila i kud je mogla pristati Pavlova lađa, nego g. P. Nije svako pristanište, ma se i zvalo Porto, zgodno mjesto, da se brod usidri i prezimi. To kaže i samo sv. Pismo: Boniportus, grčki: *καλοὶ λιμένες*, hrvatski: krasne luke, ipak nije bio „*aptus portus ad hiemandum*“.⁴⁰

9. Transport okrivljenika i kažnjenika, što ih je vodio u Rim satnik Julije, bio se zategnuo za puna tri mjeseca. Prirodno je dakle, da je Julije sada gledao, da što prije stigne u Rim. Da je prezimio u Mljetu, bio bi mu najkraći put, da presiječe Jadransko more na Brindisi, pa Apijevom cestom da krene u Rim. Nu Julije nije krenuo sa otoka, u kom je prezimio, na Brindisi, već na Siciliju. Iz ovoga se pravom zaključuje, da se Pavao iskrcao na Maltu, jer sa ove vodi ravan put u Rim preko Sicilije.

Da se ukloni ovom važnom prigovoru, napisao je g. P., da je Juliju bilo teže putovati kopnom, nego morem: „*dove non sarebbe difficile la fuga di qualche prigioniero*“. To hrvatski znači: gdje bi mu lako pobjegao koji sužanj. Nu što je mogao učiniti jedan sužanj, mogao je i drugi i treći. Zato sam gornje mjesto preveo riječima: „jer se bojao, da mu sužnji ne bi pobjegli na Apijevoj cesti“. Poradi toga, što sam ja metnuo višebrojni mjesto jednobroja, poziva g. P. svijet, neka se uvjeri o mojoj iskrenosti, te štampa uporedo svoje riječi sa mojim prijevodom. I doista se čitatelji mogu na tom mjestu uvjeriti o mojoj iskrenosti. Da sam ja iz Melitinih riječi ma gdje izveo malo slobodniji zaključak, kako bi g. P. grmio. Međutim čovjek, koji znade čitati između redaka, lako će uvidjeti, da g. P. ne boli toliko ta sitnica, koliko, što je njegova varka sa Mljetom osujećena.

10. Put na Sirakuzu ubija u pojam sve, koji hoće, da se Pavao iskrcao na Mljetu. Poznato je, kako je inače okretan Giorgio, u sto neprilika odgovarao na ovo pitanje: „A što me pitaš, šta ja znam!“ Ovaj čvor doista je riješio g. P. Evo što piše: „Aleksandrijska lađa, koja je zimovala na Mljetu, nije stajala na raspolaganje brodolomcima, već je tražila zgodnu priliku, da izađe iz Jadranskog mora, a ta joj se pružila, kad je poslije ružna

⁴⁰ Djel. apost. 27₂.

vremena zapuhnula bura. Nemajući sužnji druge lađe, upotrijebiše nju. I u slučaju, da bi bili tražili, da ih iskrcaju u Brindisi, kapetan lađe bio bi se protivio, da ne izgubi prilike, da ispadne iz Jadranskog mora; jer ako bi taj vjetar potrajao tri dana, on bi bio u Sirakuzi. Ako bi potrajao samo 24 sata, već bi mogao biti izvan Jadranskog mora. Zakrenuvši na Brindisi, izgubila bi dan, a onda, ako bi nastavila jaka bura, kako bi izašao iz Brindisijsa. Ako bi opet udario široko ili tišina, kako bi izašao iz Jadranskog mora. Sigurno nijedan kapetan ne bi pristao na kakav zakretaj u Brindisi!⁴¹

Već prva rečenica ovog navoda jest posvema kriva. Transportu, koji vodi kapetan carske garde, stoji i danas na raspolaganje prvi brod i prvi vlak. U rimskom carstvu bilo je to još strože. Julije imajući uza se vojnike, mogao je jednostavno zapovijedati Aleksandrijskoj lađi, da krene najprije u Brindisi, kad bi taj bio još tri put dalje od Mljeta. A za ostali navod lijepo pristaju ovdje riječi jednog kanonika, koji piše za g. P.: „Per dirla la verita' le ragioni di quel Monsignore sono cosi meschine e le argumentazioni cosi... sofistiche, che non meritano alcuna retta“. Ja se zato nijesam ni osvrnuo na te razloge, već sam jednostavno rekao, to izgleda, kao da vjetrovi jednako duvaju na Jadranskom moru. I sad moli g. P., da mu naznačim „gdje stoji, da se Julije ili kapetan broda bojao vjetrova, koji jednako duvaju na jadranskom moru“? Ta smisao svega, što je ovdje napisao g. P. jest: ako udari bura zlo, ako udari široko još gore; poradi ovih vjetrova nije smio ni jedan kapetan na Brindisi.

11. Putovanje Pavlovo u Rim opisuje sv. Luka ovako: Drugi dan dođosmo u Sidon⁴² i odanle... dođosmo u Kipar, i... dođosmo Miru Likijsku; plovivši mnogo dana... doplovismo pod Kretu kod Salmone. I jedva ploveći... dođosmo na... dobro pristanište, kod koga blizu bješe grad Talassa. I podignuvši jedra, stadoše ploviti duž Krete. A kad prodosmo mimo neko ostrvo, koje se zove Kauda... — A kad se izbavismo, tad doznasmo, da se ostrvo zove Melita. I kad dođosmo u Sirakusu, ostadosmo ondje tri dana... Odanle ploveći naokolo dođosmo u Regij. ... i drugi dan... u Puteole.

⁴¹ Odgovor str. 47.

⁴² Djel. ap. c. 273 ss.

Iz tog se vidi, da je sv. Luka označio sve važnije gradove, kojih se lađa taknula, obale i rtove, uz koje je prošla. Na ovo sam ja nadovezao: „Tako bi sv. Luka označio gradove i gore Jadranskog zaljeva, da je pošao sa Mljeta.“ Mislim, da time, nijesam napisao nikakove laži ni gluposti. A što na to, g. P.? Samo ovo: *Risum teneatis amici.* To je egzegesa! Na taj odgovor ne znam uzvratiti drugo, 'doli riječi sv. Pisma: *Opprobrium insipienti dedisti me.*

12. Tradiciju, da je sv. Pavao ikad bio na otoku Mljetu, pobijaju rođeni njegovi sinovi.⁴³ Nije stoga čudo, što se sve do danas nijesu mogli dogovoriti, na kom bi se mjestu imao iskrcati sv. Pavao. Jer ono, što ga htjede prekriomčariti Melita, ne odgovara istini. Ali da Melita lakše zavede naime, postavila je nedaleko tobožnjeg pristaništa sv. Pavla križić i ogradila ga riječima: *Chiesa di S. Paolo.* U istinu pako nalazi se na tom mjestu samo komad zida nešto veći od metra, za koji je nekoć neki starac rekao, da je to ostatak kapelice posvećene sv. Pavlu. Niko drugi bio star ili mlad ne zna ništa o tome, niti je kada koji pisac spomenuo, da je ta kapelica bila posvećena sv. Pavlu. Cijela dakle tradicija, da se sv. Pavao iskrcao na Mljetu, spade na nekog pokojnog starca i na jedan komad zida. I to je sve! Ali ja sam izrazio temeljitu sumnju, da je ta crkvica ikad bila posvećena sv. Pavlu. Giorgio htio je iz petnih žila (dakako poštenim načinom) dokazati, da se sv. Pavao iskrcao na Mljet. Pa ipak mora jedan da prizna, kako danas o tome nema na Mljetu niti kakova traga, niti ikakove zgrade, koja bi bila posvećena sv. Pavlu.⁴⁴ A sad čujte, kako me za ove riječi opalio g. P. „Giorgio je živio podno Mljeta, te se nije šetao po otoku za 30 milja daljine, bez ikakova puta, kroz šume pune ljutica.⁴⁵ Taj dubok i učen odgovor potpunoma zadovoljava — dječicu u zabavištu. I samo da ne diram u to škakljivo pitanje, dodaje g. P.: „A i tada, to jest za vrijeme Giorgijevo, bit će malo tko znao za tu crkvicu“.

13. Što na Mljetu neki nose ime Pavao i Pavica, ne dokazuje upravo ništa. Ima li na svijetu veće katoličko mjesto, gdje se

⁴³ Melita, pg. 56.

⁴⁴ Giorgius O. c. pag. 283.

⁴⁵ Odgovor str. 49.

ne bi djeca krstila imenom sv. Pavla? Razlog je tome, što je sv. Pavao pokraj sv. Ivana i sv. Petra između svih drugih apostola najbolje poznat. Ja bi se dakle sramio taj plagijat Giorgijev ponovno iznositi na vidjelo. Kako Mlječani štiju sv. Pavla vidi se po tome, što mu još ni jedne crkvice nijesu posvetili. A da idemo brojiti koliko Pavla i Pavica imade u Mljetu, došli bi po svoj prilici do čudnih rezultata.

14. G. P. počinje svoj „Odgovor“ riječima, da nijesam pobio nijedne točke u Meliti, i završuje ga bilješkom, da ja mojom kritikom nijesam pobio nijednog njegovog dokaza. Na ovo moram ja samo da utvrdim činjenicu, da g. P. na mnoge moje prigovore nije odgovorio ni riječi. Prema onome: qui tacet, consentire videtur, čini se dakle da se gospodin s mojim razlozima sprijateljio, ili opet nije protiv njih mogao kazati ni riječce. U prvom i drugom slučaju moji dokazi stoje. Navest ću samo neke.

Ako ih je vjetar tjerao na Mljet, morali bi na svom četrnaest-dnevnom putovanju bar na čas vidjeti kakovo kopno. Iz riječi, quia Melita insula vocabatur, ne može se izvoditi da je taj otok bio njima nepoznati Mljet. Što su otočani istrčali brodolomcima u susret, i naložili vatru, ne slijedi, da su došli k Mlječanima. Još se nikad nikomu nije postavio javan spomenik samo zato, što je dobro stojeći gazda. Iz toga, što je na otoku bio jedan bogataš, ne slijedi da su ostali bili fukara, pa ni to, da se sv. Pavao iskrcao na Mljetu. Ludo je reći: tko ide k liječniku, taj nema svoje kuće. Nigdje ne stoji, da je na poznatom otoku prezimila samo jedna lađa. Nije sv. Pavao čekao tri mjeseca na otoku jer je to bio Mljet, već zato, što po zimi nije smio dalje. Na pustom Mljetu ne bi Pavao čamio tri mjeseca, gdje mu je dalmatinsko kopno bilo tako blizu. Opraštajući se sa otočanima, mogao je Pavao tako lijepo uzeti darova od Maltanaca, kao od Mlječana. Da se sv. Pavao iskrcao na Mljetu, bio bi nam sv. Luka spomenuo, zašto se lađa spustila sve do Sirakuze; i što je još čudnovatije, zašto je lađa ploveći prema jugu mimoišla Regij, a tek na povratku iz Sirakuze, pristala uz Regij. Tursko gospodstvo nije sve do danas moglo da uništi na Istoku uspomenu na sv. Pavla; još su je manje mogli uništiti na Mljetu, koji se davno oslobodio njihova jarma.

15. A najviše mi je žao, što su poradi naše polemike dobri Mlječani, ni krivi ni dužni, materijalno stradali. Dosada je bilo svako zrno njihova ječma triput veće od svakog drugog ječma,⁴⁶ a odsad će mljetački ječam ovisiti od sjemena i priredbe tla, kako to biva posvuda. U laži su kratke noge. Jelde g. P.?

16. Godine 1730. napisao je Giorgij veliku knjigu, u kojoj nastoji da dokaže, da se sv. Pavao iskrcao na Mljetu. Giorgija pobiše mnogi tako, da mu je u biblikumu ostala samo uspomena na strašan poraz.

Poslije sto trideset godina uskristi Giorgijevu knjigu g. P., jer je rođen na otoku Mljetu. Jesmo li mogli dopustiti, da g. P. svojim načinom zavede hrvatski narod? Nedamo mi, tako piše g. P., sv. Pavlu na Mljet, jer se bojimo, da nas ne bi bacio u vatru, kako je bacio Ijuticu. Mi opet držimo, da će sv. Pavao lijepo zahvaliti g. P. što ga je takim sredstvima htio premjestiti sa Malte na Mljet. Na odgovor g. P-a ne bi bili ni pera zamočili, da nas nije toliko u njemu izazivao. Nu g. P. drži, da je jednim i drugim napisao učeno djelo, a njegovi razlozi da su nepobitni. Koliko je uspio, neću da sudim ja, već neka sudi njegov kolega, apostolski protonotar Monsignore dr. Luigi Farugia, koji je svoju raspravu zaključio riječima: „Gospodo! Nije se kod Mljeta razbio sv. Pavao, već se kod Mljeta utopio Monsignore Palunko“.



Odredbe Sv. Stolice.

I. Motu proprio sv. Oca Pija X. od 23. listop. 1913.

U ovom dokumentu dopunjuje sv. Otac svoju konstituciju *Divino afflatu*, što ju je izdao baš pred dvije godine (1. stud. 1911.). On veli, da je već tada imao na umu više toga s obzirom na reformu brevijara rimskoga, ali da je bio prisiljen raznovrsnim poteškoćama svoje osnove odgoditi na drugo vrijeme. Ponukan, što usmeno što pismeno, molbama mnogih bi-

⁴⁶ Melita, pg. 57.